

פרק ה

שמחת לכם של מתנת לוחות שניות

ידועים דברי הגר"א כי חייבים ביום כפור בשמחת "לכם" משני פנים, מפני שהוא יום סליחה ומחילה ומפני שבו ניתנו למשה לוחות שניות. אמנם מחמת הצום אי אפשר לקיים שמחה זו בו ביום, ועל כן מתקיימת שמחת סליחה ומחילה בערב יום כפור בתשיעי לשרי, ושמחת קבלת לוחות שניות בפורים כיון דהדור קבלוה בימי אחשורוש. והדברים טעונים באור. ראשו סד"א דכל אותן שנים מיום כפור הראשון עד תקנת יום טוב של פורים לא קיימו ישראל שמחת לכם לקבלת לוחות שניות? אלא פשיטא דהיו מקיימין שמחה זאת בערב יום כפור ביחד עם שמחת סליחה ומחילה, דכמו ששמחים בסליחה ומחילה של יו"כ בערב יו"כ כך שמחים נמי על קבלת לוחות אחרונות. ואי הכי, מהיכי תיתי דמשום הך דהדור קבלוה בימי אחשורוש מאחרים שמחת קבלת לוחות שניות עד יום טוב של פורים, ולא מקיימין אותה תכף בחדש תשרי כמו שהיו עושין משנות קדם. וצריך עיון.

מפירוש הגר"א לשיר השירים (א' י"ז), למדנו חידוש דבר במתן לוחות אחרונות. כך כתב שם בבאור נוסח ברכת ק"ש של שחרית: אהבה רבה אהבתנו וכו' חמלה גדולה ויתירה וכו' פי' דתחלה בימי האבות ומועד צאתנו ממצרים הי' אהבתך רבה עלינו ואח"כ כשעשו העגל אמרת אכלה אותם כרגע ואח"כ חמלת עלינו וסלחת לעוננו כי החמלה אחר הכעס, ואמר גדולה ויתירה פי' השפעת עלינו עוד יותר טובה מבראשונה שנתת לנו לוחות וצוית לעשות המשכן להיותך שוכן בינינו שלא הי' לנו מקודם וגו', עכ"ל. ויש להבין, בשלמא צווי לעשות המשכן להיות שוכן בינינו, שפיר יש בו משום מה שלא הי' לנו מקודם, דלפני זה לא שרתה שכינה ביניהם כהך דושכנתי בתוכם. אבל מתן לוחות שניות מה נוסף בו על מתן לוחות ראשונות, עד כדי לומר שיש בו עוד יותר טובה מבראשונה וחמלה "גדולה ויתירה" חמלת עלינו בנתינה שני' של לוחות. בספר זאב יטרף ענינא דתשובה ויוה"כ פרק ק"א כתבנו ליישב דברים הללו של הגר"א, אולם כיון דלא מוסכם לכולי עלמא מה שחדשנו ושמא בפלוגתא תליא כמבואר שם, הרינו מציעים ישוב דברי מאור עינינו הגר"א באופן אחר.

שלחי מסכת מכות (כ"ג:) א"ר יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם אלו הן מקרא מגילה ושאלת שלום בשם והבאת מעשר מקרא מגילה דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למטה וגו'. וז"ל של המהר"ל בחדושי אנדרות: אע"ג שאין נביא רשאי לחדש על מצות תורת משה דכתיב אלה המצות אשר ציוה ה' את משה בהר סיני, מ"מ אלו ג' מצות עשו ב"ד של מטה והסכימו עליהם ב"ד של מעלה, ודוקא נתינת מצוה מן השמים בלא שעשו ב"ד של מטה אין רשאי לחדש אבל אלו ג' מצות לגודל התועלת בהם אלו ג' מצות עשו ב"ד של מטה והסכימו על זה ב"ד של מעלה וגו', ע"כ. ^{לשם חשיבות}הרב להדיא מבוארת דעתו ז"ל, דכה"ג שתקנו ב"ד של מטה מצוה ושוב קיימוה והסכימו לה ב"ד של מעלה אין בדבר משום אלה המצות ואין הנביא רשאי לחדש ולהוסיף עליהן. דהני מילי אין נביא רשאי לחדש דוקא כשלא תקנוה ב"ד של מטה קודם, ונביא בא לחדשה על פי נבואה מן השמים, דאז קיי"ל אלה המצות שנצטוונו עליהן מן השמים ותו לא מתחדשין עוד מצות מן השמים על פי נבואה. אבל אי ב"ד של מטה מתקנים מצוה מדעתם וב"ד של מעלה מקיימין אותה ומסכימים לה, זו מילתא אחריתא וכגון דא שפיר מתקבלת תוספת מצוה על מצוות התורה. והוסיף המהר"ל לפרש שם: ועוד יש לדעת כי המצות שהם מן התורה הם מן הש"י ומצות שהם דרבנן הם שגזרו ב"ד של מטה, ויש מצות ע"י שניהם שגזרו ב"ד של מטה והסכימו על זה ב"ד של מעלה, ודבר זה שגזרו ב"ד של מעלה ושל מטה הוא חבור תחתונים ועליונים, ולפיכך אלו שלשה מצות לקשר ולחבר האדם שהוא בתחתונים עם העליונים וגו', עכ"ל. שמעינן לפי זה, דשלשה סוגים של מצות הן. יש שהן מן השמים, מצות של תורה מן השם יתברך. ויש שהן מדרבנן שתקנו אותן בית דין של מטה. ויש שהן בין מדרבנן בין מן השמים, שהוסיפון חכמים על מצות התורה ומן השמים נתקבלו ונתקיימו כהוספה על התורה, וכמש"כ המהר"ל "ויש מצות ע"י שניהם שגזרו ב"ד של מטה והסכימו על זה ב"ד של מעלה, ודבר זה שגזרו ב"ד של מעלה ושל מטה הוא חבור תחתונים ועליונים."

ונראה לדון באימה, דסוג שלישי זה של מצות שהן בין מדרבנן בין מן השמים, "על ידי שניהם שגזרו ב"ד של מטה והסכימו על זה ב"ד של מעלה", לא באה אפשרותו לעולם עד שהוריד משה מסיני לוחות שניות ביום הכפורים, אכן בכל עוד שהיו לישראל רק לוחות ראשונות, לא הי' אפשר כלל להמצא בעולם סוג מצות שהן בין מדרבנן בין מן השמים.

לוחות ראשונות כל כולן היו מן השמים גם הכתב גם האבנים שבהן נחקק הכתב, כולן מתחלה ועד סוף היו מעשה אלקים ולא הי' בהן שום תפיסה של מעשה אדם. דלא כלוחות שניות, שהכתב הי' מכתב אלקים ואבניהן פסלן משה מאבנים שהיו נמצאין אתו למטה על הארץ. ולפיכך כל זמן שהתורה היא תורתן של לוחות ראשונות, כמו שהן כולן מאלקים לא נגעה בהויתן יד אדם, הוא הדין מצותיהן כולן מאלקים ודוקא מבית דין של מעלה יצאו ולא נגעה בחידושן יד בית דין של מטה. אך ורק כאשר תורה היא תורתן של לוחות שניות שמשתתפת בהויתן מכתב אלקים מלמעלה ואבנים שפסלן משה מלמטה, נתבצר מקום בעולם למצוות התורה שקבלו ב"ד של מטה וקיימו ב"ד של מעלה, מצוות שנתחדשו בידי אדם והסכים עליהן אלקים.

והשתא מובן היטב מה שלמדנו מפירוש הגר"א לשיר השירים, כי היתה השפעה של טובה יתירה במתן לוחות שניות ממה שהיתה במתן לוחות ראשונות. דאילו במתן לוחות ראשונות לא הי' משכחת היכי תמצי של הוספת מקרא מגילה על מצוות התורה, ולא היתה אפשרות להך דקיימו למעלה מה שקבלו למטה והסכמת ב"ד של מעלה לתיקון ב"ד של מטה. כל זה לא שייך כי אם לאחר מתן לוחות אחרונות וכמו שנתבאר לעיל, דחיבור תחתונים לעליונים בחידוש עצם מצוות התורה לא יתכן אלא בתורת לוחות אחרונות שבה נתחברו אבנים של משה למכתב אלקים. וכן נהיר ובהיר מה שיסד הגר"א שמתקיימת שמחת לכם של לוחות אחרונות דוקא בפורים, דהדור קבלוה בימי אחשורוש. דנהי דעד ימי מרדכי ואסתר שאז נתקן יום טוב של פורים היתה מתקיימת שמחת לכם של לוחות אחרונות ביחד עם שמחת לכם של סליחה ומחילת יום כפור בתשעה לשרי, מכל מקום, כיון דשיא פסגת שמחה זו הוא בזה דאפשר לתחתונים להתחבר לעליונים בחידוש מצוות התורה כגון תיקון מקרא מגילה שקבלו אותה ב"ד של מטה וקיימו אותה ב"ד של מעלה ודוקא על ידי כך סלקו מודעא רבה לאורייתא והדור קבלוה בימי אחשורוש, על כן מפורים ואילך העבירו שמחת לכם של לוחות אחרונות ליום משתה ושמחה של פורים. עד היכן הגיעה יד שמחת לכם של לוחות אחרונות, לא נתברר עד יום טוב של פורים שבו תקנו ב"ד של מטה לקרות המגילה והסכימו לה ב"ד של מעלה. קיימו וקבלו היהודים, קיימו למעלה מה שקבלו למטה.

